

Hazine-i Evrak'tan*

“Ulusal ve Uluslararası Araştırma, Arşiv,
Belgeleme ve Okuma Salonu'na”

Acar Avunduk / Y.Mimar

Çalışma Gurubu: Acar Avunduk (Y.Mimar/Proje Yürütücüsü), E. Funda Mutlu (Y.Mimar), Ş. Yiğit Brangar (Y.Mimar), Kıvılcım Doğdu (Mimar), Gülçin Kurşun (Mimar), Hatice Palabıyık (Restoratör), Zeliha Taş (Restoratör), Berrin Doğan (Restoratör), Hayri Fehmi Yılmaz (Sanat Tarihçisi), Prof. Dr. Feridun Çılı (İnş. Mühendisi), Doç. Dr. Oğuz Cem Çelik, Araş. Gör. Haluk Sesigür (İnş. Mühendisi), Ersa İnş. Tesisat San ve Tic. Ltd. Şti. (Mekanik Tesisat Projeleri), HB Elektrik Proje ve Müşavirlik San. ve Tic. Ltd. Şti. (Elektrik Tesisat Projeleri), Kaya Mühendislik Müş. Taah. Tic. Ltd. Şti. (Zemin Etüdü), Oray Karabay (Peyzaj)

*Hazine-i Evrak binasının tarihçesi ve arşiv araştırmaları çok değerli araştırmacı, sanat tarihçisi Sn. Hayri Fehmi Yılmaz'ın katkılarıyla hazırlanmıştır. Mimarlık grubumuza verdiği değerli katkılar nedeniyle bir kez daha Sn. Hayri Fehmi Yılmaz'a teşekkür ederiz.

1. Osmanlı Devlet Arşivleri (Hazine-i Evrak) Binasi,
2008 Onarım Sonrası

2. Dönemin Padişahı “Yapının Banisi” Abdülmecid
(1839-1861 yılları arası tahta oturmuştur.)

3. Sadrazam Mustafa Reşit Paşa (1800-1858)

Hazine-i Evrak¹ Binası bugün İstanbul Valiliğinin kullanımında olan Babıali'nin içinde, Gülhane Parkı girişindeki Alay Köşkünün karşısında Paşa kapısından girince hemen sağ tarafta yer alır. Uzun yıllar T.C. Başbakanlığına bağlı Osmanlı Arşivleri 1. nolu depo binası olarak kullanıldıktan sonra 2008 yılında restore edilerek Ulusal ve Uluslararası Araştırma, Arşiv, Belgeleme ve Okuma Salonu olarak kullanıma açılmıştır ve halen bu hizmetini sürdürmektedir.

Üç kita üzerine yayılan ve yaklaşık 600 yıl boyunca hükümlerini sürdüren Osmanlı imparatorluğunda kâğıt ve özellikle yazılı kâğıt, saygı gösterilen, değer verilen bir meta idi. Bu yüzden imparatorluğun ilk kuruluş yıllarından itibaren idareler işlem görmüş evraklarını, müsveddelerine varıncaya dek aylık periyotlarla torbalara koyarak, gerektiğinde müracaat edilmek üzere bodrum katlarda, mahzenlerde muhafaza etmiştir (Uzunçarşılı 1984: 76). Bu belgeler o yıllarda çoğunlukla sandıklarda, torba, kılıf ve atlas kese gibi muhafazalarda korunmuştur².

Osmanlı devletinin ilk devirleri hakkında ne yazık ki elimizde diğer dönemlere nazaran yok denecek kadar az belge vardır. Kuruluş dönemlerinin savaşa geçen karışık yılları arasındaki belgeler muhtemelen Timur İstilasına veya Fetret Devri saltanat kavgaları nedeni ile imha edilmiş olmalıdır. Arşivlerde yoğunlaşma İstanbul fethinden sonradır. Kanuni devrinden sonra ise daha yoğun ve düzenli arşivlik malzeme bulunmaktadır. Artık bu devirde devlet istikrara kavuşmuş, kurumlar hemen hemen gelişimini tamamlamış ve saltanat kavgaları da sona ermiştir (Akyıldız 1995: 70). Bu dönem kayıtları defter şeklindedir. Bu durum Osmanlı bürokrasinin bugün arşivcilikte kullanılan dosyalama usulüne karşın, geçmişte defter esaslı bir arşivleme sistemi kullandığını göstermektedir.

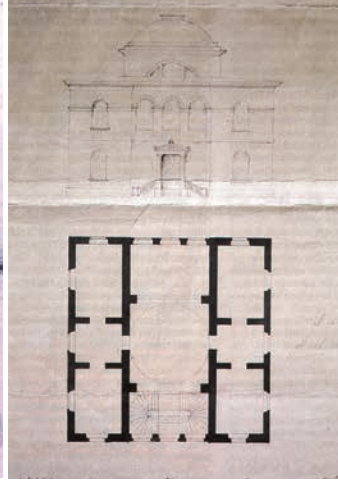
Osmanlı imparatorluğunda İstanbul'un fethinden sonra ilk arşiv Yedikule'de oluşturulmuş ve bu arşiv kısa süre sonra Atmeydanı'na (bugünkü Sultanahmet meydanı) taşınmıştır (Belgelerle... I 2000: 5). Defterhane Hazinesi, Divan toplantılarının sürekli ve düzenli yapıldığı devirlerde Topkapı Sarayında, Divanın toplandığı Kubbealtı dairesinin yanı başındaki Hazine-i Amire yani devletin hazinesi ile birlikte saklanmıştır (Belgelerle... I 2000: 5). XVIII. yüzyıldan itibaren sadrazamların çalışma ve yaşam alanı olarak Babıali önem kazanmaya başlamış, ulaşım kolaylığı açısından, arşiv belge ve malzemeler, bir kısım yakın binaların mahzenlerinde (bodrum katlarında) saklanmaya çalışılmıştır (Belgelerle... I: 6). Tanzimat Fermanı ile birlikte Osmanlı Devlet idari yapısında

¹ Hazine-i Evrak: Türk Dil Kurumunun sözlüğüne göre “hazine” sözcüğü köken itibari ile Arapça'da altın, gümüş, mücevher gibi değerli eşyaların saklandığı yer anlamına gelmektedir. Devlet malı, parası veya bunların saklandığı yer... “Evrak” kelimesi ise yine Arapça kökenli olup, yazılmış kitaplar, mektuplar, belgeler anlamı taşımaktadır. Kısaca kelime anlamı olarak “hazine-i evrak” kıymetli yazılı belge, mektup ve kitapların saklandığı yer anlamını ifade etmektedir.

² B.O.A. MAD., 2775, s.824, hm.4 Şehremine yazılan bir hükümda, Anadolu muharebecisi ile Rumeli tezkirecisine ahkâm-ı şerife ve arzların hıfzı için iki çift sandık lazım deniliyordu...

4. Yapının Mimar Gaspera Trajona Fossati

5. Fossati'nin Hazine-i Evrak Binasi için hazırladığı ilk eskiz – İsviçre, Bellinzona Arşivi

6. Fossati'nin doğduğu ve öldüğü yer, İsviçre – Morcote

büyük değişimler yaşanmış ve 28 Eylül 1846'da Mustafa Reşit Paşa'nın sadrazamlığa getirilmesi ile beraber arşiv çalışmaları hızlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğunda da ilk defa defterhane ve mahzenlerde olumsuz koşullarda saklanan arşiv malzemeleri için Babıâli civarında, Avrupa'daki örneklerle uygun nitelikte bir arşiv binası yaptırılması kararı alınmıştır (B.O.A. Mesâil-i Mühimme: 658). Arşiv defterlerinin ve malzemesinin korunması konusunda gösterilen özen ve duyarlılığın en canlı ifadesi, sultan II. Mustafa'nın (1757 – 1774) devrine ait bir fermanda bulunmaktadır. Bugünkü Bakanlar Kuruluna benzeyen Divan-ı Hümayuna ait mühime, ahidname, name-i hümayun, şikayet defterleri ve ruus kuyudat defterleri Osmanlı bürokrasisi için hayati öneme sahip kayıtlardı. Bu fermanda açıkça belirtildiği gibi arşiv defterleri devletin hazinesi kıymetindedir ve tek harfine bile zarar gelmesinin hesabını kimsenin veremeyeceği ifade edilmektedir³. Bu bağlamda arşiv defterlerini "Devletin Hazinesi" olarak vasıflandıran bu anlayış, aradan yaklaşık 100 yıl geçmesine rağmen terk edilmemiş ve sultan Abdülmecit (1839 – 1861) döneminde modern anlamda Bâb-ı Ali'de inşa edilen ilk

arşiv binasına da "Hazine-i Evrak" adı, idarecisine de "Hazine-i Evrak Nazırı" unvanı verilmiştir (Belgelerle... I 2000:14).

Hazine-i Evrak Binasının Yapım Tarihi:

Modern anlamda ilk arşiv binasının yapım işi 8 Kasım 1846 tarihli Abdülmecid'in iradesi ile karar altına alınmış, Bâb-ı Ali dahilinde geniş ve muntazam, kütüphane şeklinde kagir bir binanın inşaatına karar verilmiştir. Bu karara Avrupa'ya elçi olarak gidip, orada arşivlere verilen büyük önemi kavramış sadrazam Koca Reşid Paşa'da büyük destek vermiştir. Ve nihayet İtalyan mimar Fossatiye projesi ve uygulaması 1846 yılında ihale edilen Hazine-i Evrak binası inşaatı 12 Ekim 1848 yılında tamamlanmış⁴, ancak hemen hizmete açılmamıştır. Yeni yapılan binanın rutubetli olacağı ve bu rutubetin içine konulacak evrak'a zararı olacağı düşüncesinden hareketle evrakın yerleştirilmesinde acele edilmemiştir (B.O.A.Mesâil-i Mühimme: 704). Ayrıca Ekim 1848 tarihli Hazine-i Evrak ile ilgili bir raporda yapının sağlamlığından övgü ile söz edilirken, yapının önemine binaen yangın önlemlerinin yeterli olmadığı

7. İsviçre – Morcote

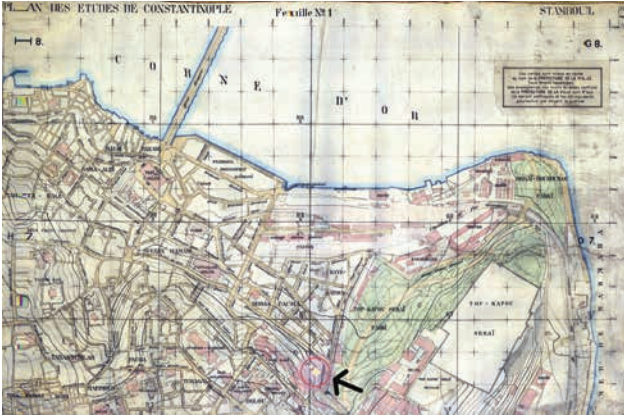
8. Tarihi yarımadada yapının bulunduğu yer

9. Yakın Konum

³ B.O.A. Mühimme Defteri nr. 168, hkm 306, ayrıca 308, 309, 311 nolu hükümler aynı konu ile ilgilidir.

⁴ İ. Mesâil-i Mühimme, 699, B.O.A. A. DVN. MKL 63-A/3 İnşaatı tamamlayan Fossatiye nişan-ı ali verilmiş, yine Fossatinin talebi üzerine kardeşine de 4. dereceden kına nişan verilmesi uygun bulunmuştu. Ayrıca Fossatiye bina bitirilmesinden ötürü 35.000 gurus verilmiştir.

10. Alman Mavileri haritalarına göre Hazine-i Evrak ve çevresi (1912 – 1914)

11. 1880'ler Hazine-i Evrak ve Bab-ı Âli

12. Hazine-i Evrak ve Çevresi (1915 – 1920 arası)
1911 Bab-ı Âli yangınından sonra

13. Hazine-i Evrak ve Çevresi (1915 – 1920 arası)

ileri sürülerek bazı mimari unsurlar eleştirilmekte ve eksik önlemlerin acilen giderilmesi istenmektedir (B.O.A. Mesail-i Vala; Belgelerle... I 2000: 14). Bu raporda yapının Ekim 1848 yılında büyük ölçüde tamamlandığı ancak henüz kullanıma açılmadığını göstermektedir. 1850 yılından itibaren arşiv malzemeleri bölüm bölüm arşive yerleştirilmeye başlanmış ve raporlarda ısrarla belirtilen yangın önlemlerinin (iç döşemesinin ahşap yerine mermer olması, ahşap kapı ve pencerelerinin demir kepenklerle korunması, ahşap merdivenin demirden yapılması ve çevredeki yapıya bitişik parsellerinde satın alınıp, bahçeye katılması gibi) tamamlanmasından sonra ancak 1853 yılında resmi açılışı yapılmış ve fiilen kullanılmaya başlanmıştır⁵.

Yapının Mimari Özellikleri ve Günümüze değin Yapı Üzerinde Yapılan Değişiklikler (Onarım ve Müdahaleler):

Yapının zemin kat planını ve giriş cephesini gösteren orijinal proje İsviçre Bellinzona Arşivindedir (can İst.Ans.I: 38). Başlık ve tarih bulunmayan bu çizimde yapı 19 x 19 m ölçülerinde kare planlı ve tek kat olarak görülmektedir. Ancak uygulamada giriş cephesi ölçüsü aynı kalmakla birlikte yapı derinliği 4 metre artırılarak 19 x 23 m olarak gerçekleşmiştir (Avunduk Mimarlık, 2006). Mimar Fossati bu değişikliği proje üzerine not ederek belgelemiştir. Osmanlı Arşivlerindeki belgelerde inşaatın "ber muceb-iresm üzre"⁶ yapılması sık sık tekrarlanmış olmakla birlikte uygulamada kullanılan bu planlara henüz rastlanmamıştır. Hem İsviçre'de bulunan çizim hem de bu belgelerin ortaya koyduğu durum ve günümüzdeki yapının rölövesi ile karşılaştırıldığında Fossatinin tasarladığı projelerde de daha ilk uygulama aşamasında ciddi değişiklikler yapıldığını göstermektedir. Bu değişikliklerin en önemlisi başlangıçta bir kat olarak tasarlanan yapının zemin rutubetinden tam olarak kurtulamayacağı ve büyük evrak sandıklarının da içine sığdıramayacağı düşüncesi ile daha henüz yapım aşamasında iken iki kat olarak yapılmasına karar verilmiş olmasıdır⁷.

Yapının inşaat malzemesi ile ilgili bir defterde⁸ inşaat için seçilen noktada sağlam kil ya da kayaya ulaşıncaya kadar 4 m'yi aşmamak şartı ile temel kazılması ve bu temel çukurunun 2 m yüksekliğe kadar Boğaziçi kırma taşından, kapanca kumundan ve Fransız şuvayder delik kirecinden bütün bir zemin haline getirileceği, bunun üzerine 1.20 m yine Boğaziçi taşından araları

⁵ Belgelerle Arşivlik Tarihimiz (Osmanlı Dönemi) Cilt I, s.18 B.O.A. Meclisi-Vala 3772, Hazine-i Evrakı yangınlardan korumak için yapılması gereken duvarın ve diğer demir aletler vesaire yapılmasının gecikmesi üzerine bunun nedeni ve ne zamana kadar bitirileceği soruluyordu. Sonuçta bu iş için gereken 100.000 guruşun ödenmemesinden dolayı işin aksadığı anlaşılmıştır. B.O.A. Y.E.E. Kısım 30, Evrak 1294, Zarf 51, Karton 78

⁶ "ber muceb-iresm üzre" Bude-mi "mevcut olan projeye göre veya projeye uyularak" diye açıklayabiliriz...

⁷ Günümüzdeki yapının mevcut hali ve 17.12.1846 tarihli karar. Bkz. B.O.A. İ. Mesail-i Mühimme NR:659 Fossatinin çizdiği ilk planlar, ayrıca binanın yapımında kullanılan inşaat malzemesi defterleri DÜİT 37-2/11-10 Belgelerle Arşivcilik tarihimiz (Osmanlı) Cilt I, s. 12

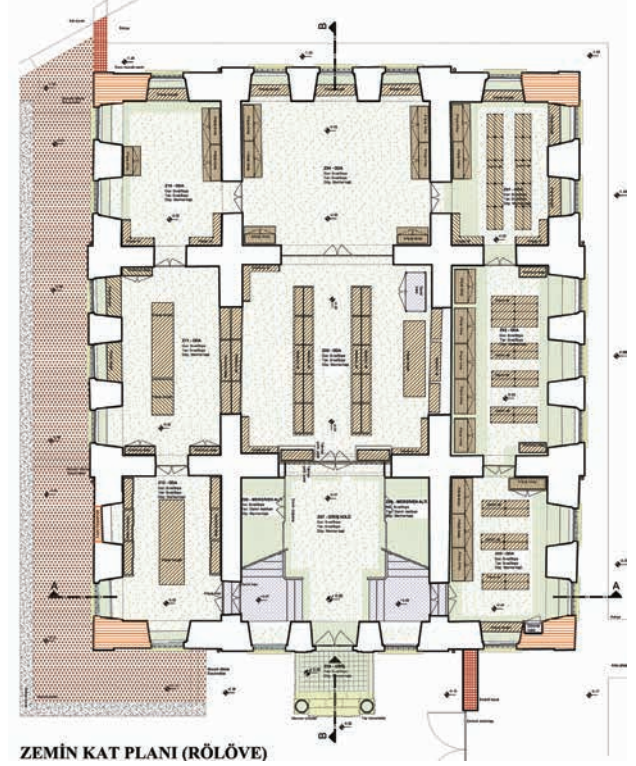
⁸ B.O.A. a.g.e. s.115, bölüm 24, Yapıtırlacak Hazine-i evrak binasında Kullanılacak Malzeme ile Maliyetinin Hesabı, 1847/48

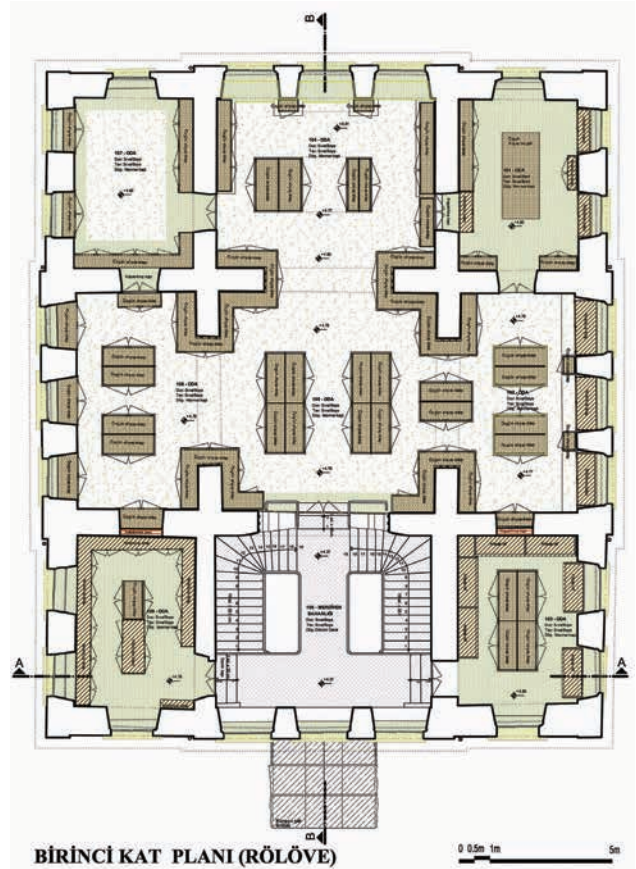
14. Hazine-i Evrak ve Çevresi (1940 – 1950 arası)

daha küçük taşlarla iyice sıkıştırılmış bir kaide yapılıp bölme duvarının bunun üstüne oturtulacağı bildirilmiştir. Temel duvarlarının üzerine 1,5 m yüksekliğe kadar ilk katın hizasında Malta taşından kordon silmeli bir taş duvar örüleceği ayrıca havalandırma için demir parmaklıklı pencereler konulacağı belirtilmiş ama bu pencere bölümleri inşa edilmemiştir. Özellikle Divanyolu Caddesine bakan cephenin alt kısmında bu kaide görülebilmektedir. Büyük taş blokları daha küçük taşlarla sıkıştırılmış ve birbirine metal kenetlerle bağlanmışlardır. Yapının beden duvarları ise Hasköy kuru tuğlası ile inşa edilecek kapı ve pencere boşlukları planlara (ber-muceb-i resm) göre bırakılmıştır. Tuğlalar sıvaların döküldüğü kısımlarda alınan ölçülere göre 29x15x15 ölçülerinde olup görülebilen yan yüzlerinde damga veya marka yoktur. Yapının pencerelerinin etrafı Malta taşından planlara göre silmeli ve kornişli yapılacak içeride zemin marmara mermeri ile kaplanacaktı. Bu pencere çevresi tasarımının uygulandığı kesin değildir. Bazı eski fotoğraflarda pencere söveleri kısmen hissedilmektedir. Çatı Marsilya kiremidi ile döşenecek, saçaklar çinko dereli ve oluklu, çatıdan 2 m yükselen soba bacaları ile birlikte planlara göre yapılacaktır. Bu belgede bahsedilen bacalar eski fotoğraflarda görüldüğü gibi, yapının bazı mekanları için alınan soba ya da yine belgelerde bahsedilen sobacı kadrosu geçmişte yapının bütün bölümlerinin soba ile ısıtıldığını göstermektedir. Yapının içerisinde bazı odalarda baca ağızları da rölövede tespit edilmiştir (Bkz. Rölöve). Çatı kaplamasında kullanılan kiremit, ilk belgelerde Marsilya tipi olarak belirtilse de geç tarihli belgelerin yorumlanmasından bunun uygulanmadığı sonucuna varılabilir.

Çatı orta kısmında, kubbe altındaki kemerlerin içinde bulunan pencerelerin oranları ve rölöve tespitlerinde söz konusu pencere açıklıklarının dolu harman tuğlası ile bilahare örülerek yükseltildiği göz önüne alınırsa, başlangıçta çatı eğiminin çok düşük tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu da akla çatı örtüsünün ilk projede muhtemelen kubbedeki gibi kurşun örtü olarak düşünüldüğünü, ancak daha ilk uygulama aşamasında

15. Zemin Kat – Rölöve

16. 1. Kat – Rölöve

kurşundan vazgeçilerek, alaturka kiremide dönüştürüldüğünü ve bunun içinde çatı eğiminin yükseltildiği anlaşılmaktadır. Zira yapımdan çok kısa bir süre sonra 1853 tarihli bir belgede, çatıdaki alaturka kiremitlerin yangında zarar gördüğü belirtilerek ve bunların acilen marsilya kiremit malzemesi ile değiştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

17. Onarım Öncesi Cephe

21. Korozyon Hasarı

24. Onarım Öncesi Özgün Dolaplar

18. Onarım Öncesi Çatı Görünüşü

22. Onarım Öncesi giriş merdiveni

25. Onarım Öncesi Özgün Dolaplar

19. Dış sıvada aderans sorunu, siva ayrışması, rölöve

23. Onarım Öncesi Özgün Dolaplar

26. Onarım Öncesi Kubbe ve Pandantifler

20. Korozyon Hasarı

27. Onarım Öncesi Kubbe Kasağı

Bu bağlamda yapının tüm çatısı, başlangıçta kurşun örtü düşünölmüş ancak daha ilk yapım aşamasında, kurşundan vazgeçilerek, ana çatı kiremide dönüştürölmüştür⁹.

Yine ilk yapılış yıllarında (1846 – 48) yapının girişinde üst kata ulaşmayı sağlayan ahşap merdiven kaldırılmış, yerine günümüzdeki demir döküm merdiven yerleştirilmiştir¹⁰.

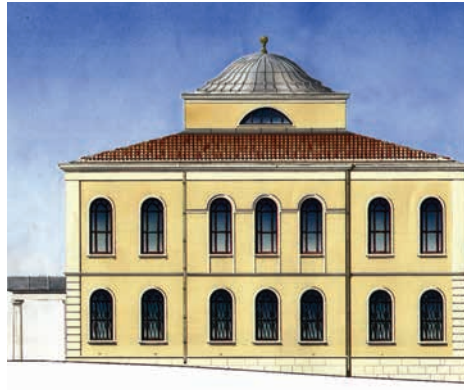
Bu merdivenin malzemesi kadar formu açısından da ilk merdivenden çok farklı olduğu, Fossatinin İsviçre’de saklanan orijinal çizimlerinden anlaşılmaktadır. Yine bu dönemde yapının kapıları “fransızkari” şeklinde belirtilen bir üslup ile demir dökümden hazırlanmıştır. Bu malzemelerin üretilmesi ve

⁹ B.O.A. a.g.e. s.20, yangın etkisi ile kırılan kiremitler değıştirilmiş, Meclisi Vala Defteri, 15258

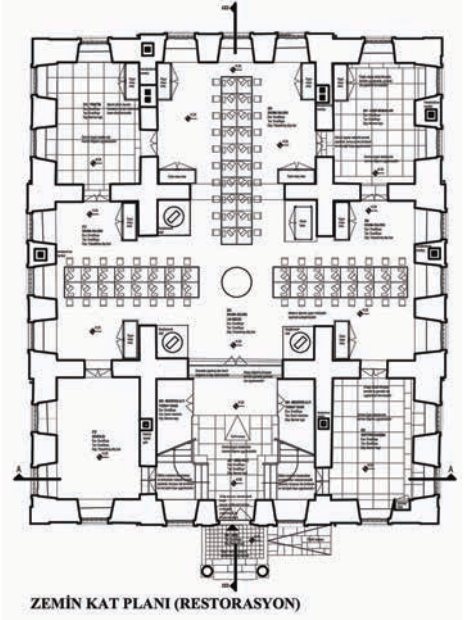
¹⁰ B.O.A. a.g.e. s.170, yangından korunmak için ek Tedbirler alınması, 27 Mart 1849

28.Giriş Cephesi, Restitüsyon / Restorasyon

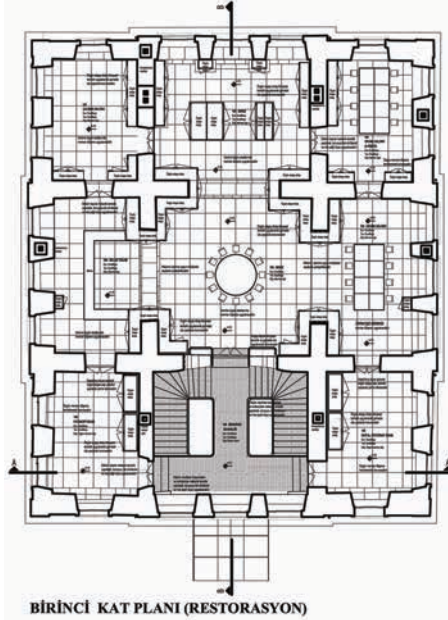

29.Yan Cephesi, Restitüsyon / Restorasyon

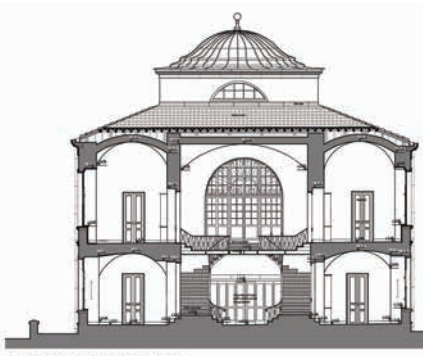
ZEMİN KAT PLANI (RESTORASYON)

30.Zemin Kat Planı – Restorasyon / Yeniden İşlevlendirme

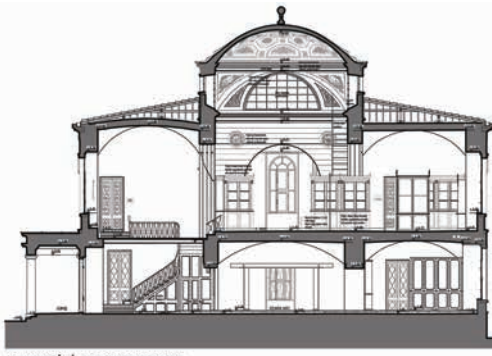
BİRİNCİ KAT PLANI (RESTORASYON)

31.1. Kat Planı – Restorasyon / Yeniden İşlevlendirme

A-A KESİTİ (RESTORASYON)

32.A-A Kesiti – Restorasyon

B-B KESİTİ (RESTORASYON)

33.B-B Kesiti – Restorasyon

yerlerine montajı için Demir Fabrika-i Hümayunu'nun müdürü Halil Paşa'nın adı geçmektedir. Yapının ilk projede sadece sofa kısımları mermer kaplı, diğer döşemeler ise ahşap idi. Yangına karşı bir önlem olarak bu ahşap döşemelerin üstüde mermer plakalarla kaplanmıştır. Rölöve araştırma ve tespitlerinde üst katta merdiven sahanlığına açılan 109 numaralı oda da kaldırılan mermer döşeme altında eski ahşap döşeme

kalıntıları bulunmuştur. (Bkz. Rölöve Tespitleri) Yapıda yangına karşı alınan tüm bu önlemler ise yaramış ve Babiali yangınlarından fazla etkilenmemiştir. 1852 yılında yapı içindeki evrak dolaplarının projelerini hazırlayıp, keşfini hazırlayan Fossati kardeşlere hazinenin durumu uygun değildir diye iş verilmemiş ve 1853 yılında dolaplar ve kubbeye çıkılması için çelik bir merdiven yapma işi Hüsam Efendi'ye verilmiştir¹¹. Yapı içine sürekli yeni evraklar getirildiği için ihtiyaç oldukça yeni dolaplar sipariş edilmiş ve bu işlem yakın zamanlara kadar devam etmiştir.

1896 tarihinde ise (muhtemelen 1894 depreminden sonra) yapının tekrar tamir edilmesi ihtiyaç ortaya çıkmış bu sefer Midillili Kosta Kalfa gerekli tamirleri yapmıştır¹². Bu tamirde doğramalar ahşap olarak ve çatı kiremitleri de marsilya kiremidi olarak yenilenmiştir. Ahşap yapıldığı bildirilen pencere doğramaları yakın tarihlerde alüminyum doğrama olarak yenilenmiştir. Eski fotoğraflarda bu çerçevelerin şekli belirlenebilmektedir. Sadece kubbeyi taşıyan kemerlerin içinde bulunan pencerelerde demir doğrama kalmıştır. Bunların tasarımı pencerelerin şekillerinden ötürü farklıdır.

Osmanlı dönemi boyunca sürekli bakım ve onarımı yapılan Hazine-i Evrak binasının bazı önemli belgeleri Birinci Dünya Savaşı sırasında 208 sandık içinde Konya Anber Reis Camine korunmak üzere gönderilmiş ve 1916 yılında bu belgeler tekrar geri

getirilmiştir (B.O.A. Mesâil-i Mühime: 659). Cumhuriyet dönemi boyunca da Osmanlı arşivleri binası olarak hizmet veren yapı sürekli yeni tamir ve bilhassa içte eklerle yaşatılmıştır.

Bugün Hazine-i Evrak binasının üzerinde bulunduğu yüksek teras, yapılaşma ve bilinçsiz ağaçlandırma nedeniyle rahatlıkla algılanamaz. Dikdörtgen şeklindeki yapının

¹¹ B.O.A. a.g.e. s.192, Bölüm 67, 21 Temmuz 1853, Hazine-i Evrak ihtiyaç olan dolaplar ile kubbe merdivenin keşif bedelinden daha düşük fiyat veren Hüsam Efendiye yaptırılması

¹² B.O.A. a.g.e. s.218, 4 Nisan 1896 sayılı karar

34.Özgün olmayan sıvanın dış cepheden raspa edilmesi

38. Kubbe kasnağının çelik putrellerle güçlendirilmesi / ayrntı

43.Kurşun örtününün kaplanması

35.Özgün olmayan sıvanın dış cepheden raspa edilmesi

39. Kasnak silmesinin ve kasnak pencere sövesinin yapılması

44.Onarım sonrası kubbe ve çatı yapılıması

40. Kurşun örtününün altına serilecek çamurun hazırlanması

45.Onarım sonrası alem

36.Kubbe kasnağına çelik takviyenin yapılması, kubbe ve kubbe kasnağının güçlendirilmesi

41. Kurşun örtününün altına serilecek çamurun hazırlanması

46.Onarım öncesi giriş kapısı

37. Kubbe kasnağının çelik putrellerle güçlendirilmesi / ayrntı

42. Kurşun örtününün kaplanması

47. Onarım sonrası giriş kapısı

48. Onarım öncesi çürüyen bağdadi çıtalar / rölöve

49. Onarım sonrası / restorasyon

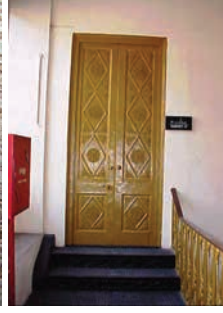
cephelerinde orta kısımda üçer pencere bulunan birer çıkma vardır. Tüm cephelerdebu çıkmalarda üçer pencere vardır. Yan cephelerde ise çıkmaların iki yanında ikişer pencere bulunurken, kısa cephelerde birer pencere vardır. Alt kattaki pencereler demir parmaklıklara sahiptir. Üst katlarda ise metal kepenlerin varlığını biliyoruz ki bunların destek çubukları hala iç mekanda duvarlarda durmaktadır. Yapının cepheleri sadedir. Yakın zamanda yapılan kalın bir sıva (mozaik sıva) ile kaplı olan cephelerde köşe plastırları, katlar arasındaki silmeler, pencere üstü silmelerinin formları kısmen ya da tamamen değiştirilmiştir. Kalın profilli saçak silmesi varlığını korumuştur. Pencere üstlerinde dolaştığı Fosatti'nin çiziminde ve eski fotoğraflardan anlaşılan bir silme ise sadece üst katlarda giriş cephesi ve yan cephede görülmektedir. Bugün formunu koruyamayan bir silme geçmişle iki katı birbirinden ayırıyordu. Köşelerde de sıva ile yapılmış taş taklidi plastırlar eski fotoğraflardan tespit edilmektedir. Cephelerin en belirginini giriş cephesidir. Tam giriş kapısının önüne iki dorik sütuna oturan, üçgen alınlıklı, bir hazırlık bölümü eklenmiştir. Kapı iki kemer, dorik başlıklı plastır, küfeki taşından söve ve lentolara sahip, bir çerçeve içinde dövme demirden hiç bezemesi olmayan kanatlarla sahiptir. Zeminler hariç yapıda mermer kullanılan tek nokta

burasıdır ve giriş cephesinin vurgulanmak istendiği gösterir. Fosatti'nin çiziminde gösterilen mermer korkuluklarda hiçbir zaman uygulanmamıştır. Marmara mermeri olan sütunların gövdeleri yaralıdır. Bu yaralar düzgün geometrik şekiller haline getirilip aynı renk mermer ile dolgulanmıştır. Mermer sütunlar yaralanmış gövdelerine dayanarak burada ikinci kez kullanılmış devşirme malzeme oldukları ileri sürülebilir. Yapının çatısının ortasında kurşun kaplı, küre şeklinde bir alemler olan bir kubbe vardır. Bunun etrafında dört yöne eğimli, Marsilya tipi kiremitle kaplı bir bölüm vardır. (Bkz. Rölöve)

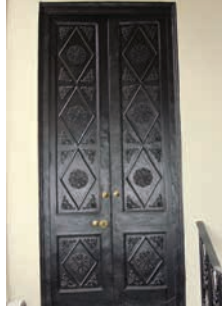
İç mekânlarda simetrik bir tasarımın tercih edildiği anlaşılmaktadır. Ancak mekânlara uzun bir süreç içinde yerleştirilen dolaplar çoğu zaman mekânların algılanmasını güçleştirmektedir. Özellikle alt katta yukarıda bahsedilen proje değişikliklerinden sonra yapının dikdörtgen haline gelmesi ile yan cephelerde pencere sayısının da artırılması ile örtü sisteminin geçiş elemanları kesilmiş ya da inşa edilmemiştir. Bu problem üst katlarda yoktur. İki katı birbirine bağlayan demir dökümden anıtsal merdiven ve demir kapı kanatları üretildikleri çağ için modern kabul edilen ve yapının işlevi dikkate alınarak hazırlanmış unsurlardır. Üst kat ise hem bezeme, hem mekan hem de döşeme açısından çok daha vurgulanmıştır. Orta

50.Yapı strüktüründeki tonozlardaki yapısal çatlaklar / rölöve

54.Onarım öncesi fransızkari döküm kapı

55.Onarım sonrası fransızkari döküm kapı

58.Onarım sonrası

51.Yapısal çatlakların karbon fiber ile onarılması

59.Onarım sonrası giriş merdiven sahanlığı ve korkuluklar

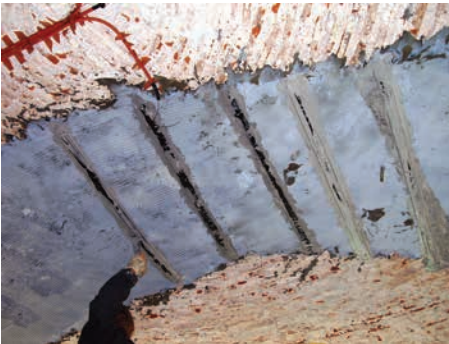
60.Onarım sonrası merdiven sahanlığı

52.Yapısal çatlakların karbon fiber ile onarılması

56.Merdiven ve korkuluklarının özgün olmayan boyalarının mekanik yöntemlerle temizlenmesi

53.Yapısal çatlakların karbon fiber ile onarılması

57.Merdiven ve korkuluklarının temizlenmiş hali

61.Sert ağaçtan (kestane) doğramaların yapılması

62. Onarım sonrası demir parmaklık ve ahşap doğrama

63. Onarım sonrası iç görünüş

64. Yer döşemesindeki hafifletici künkler

65. Yer döşemesindeki hafifletici künkler

salonda bulunan kubbe ampir ve barok karışımı kalemışleri ile süslenmiştir. Özellikle kubbeye geçişlerde (pandantif) hazırlanmış olan yumurta frizi ve ok uçları ile oluşan çerçeve içinde zeytin dalları arasındaki armalar, küre, rulolar, belge tomarları hem yapının fonksiyonuna gönderme hem de C.Can'a göre (Can İst. Ans.IV: 38) Tanzimat aydınlığını simgeleyen unsurlardır. Kubbe ortasında zengin bir madalyon içersinde sekiz yapraklı bir düzenleme vardır. Kubbe eteği ise içleri rozetler ve stilize düzenlemelerle dolgulanmış sekizgen ve yarım sekizgenlerden oluşan ve yine sekizgen esası üzerine kurulmuş bir düzenleme vardır. Kemerler ile üç yöne açılan bu mekân, giriş yönünde merdiven sahanlığına açılmaktadır. Buradaki kemerin içi merdiven korkulukların bir kısmı, 105 numaralı bu kubbeli salonda kalacak şekilde bir camekânla kapatılmıştır.

Yapının süpürgelikleri de mermerden hazırlanmıştır. Döşemede kullanılan mermer kaplama taşları genellikle kare olarak, bordürlerde ise dikdörtgen olarak döşenmiştir. Kare döşeme levhaları 4 ayrı boyuttadır (20x20 – 31x31 – 74x74 – 35x35) dikdörtgen levhalarsa genellikle 75x22 boyutundadır. Döşemelerde en az üç ayrı çeşit mermer kullanılmıştır. (Bkz. Rölöve ve Detaylar)

Yapının en önemli unsurlarından olan demir kapılar alt katta tamamen sadedir. Üst katta ise birbirinin tekrarı olan köşebentler ve rozetlerle süslenmişlerdir. Üst katlardaki dolaplar her bakımdan daha niteliklidir. Alt kattaki dolapların

çoğu ise yakın zamanlarda buraya yerleştirilmiştir. Dolaplarda üç farklı şekildedir. Birinci grup camlı kapaklara sahip dolaplardır. Diğer grup ise ahşap kapaklı dolaplardır. Ki bunların üzerinde havalandırma için metal kafesli bölümler vardır. Üçüncü grup ise duvarlara yapışık değil mekânların ortasına yerleştirilmiş ve genellikle bir taç ile birbirlerine bağlanmış ama yine camlı olan dolaplardır (Bkz.Rölöve). Dolapların ilk tasarımı Fossati kardeşlere ait olmakla birlikte bu tasarıma ne kadar bağlı kalındığı bilinmemektedir. Yinede yapı içinde üst katta kubbeli salona açılan sofalarda bulunan köşelerinde birer akantus yaprağı ile bezenmiş akroterli dolaplar batı tarzı bir tasarım özelliği gösterirler. Bazı bölümlerde üste konulan yeni dolaplar nedeniyle akroterler düşmüştür. Yapıya dolap alımı için sürekli sipariş verildiği anlaşılmaktadır. Ancak genellikle birbirlerine uyumlu dolapların hazırlanmasına çalışılmıştır. Bu nedenle ilk gruptan sonra kronolojik listesini vermek zordur. Mekânın ortasında bulunan ve akroter yerine damlalıklar kullanılmış olan dolapların ikinci grup olduğu düşünülebilir. Birinci ve ikinci dolapların menteşelerinde "Carls Patents"¹³ adlı marka okunmaktadır. Bu marka birbirine yakın dönemde üretilmiş dolaplarda kullanılmış olabileceğinden sıralamaya yardımcı olamaz. 103 numaralı oda da yer alan ve ortada duran bir dolap üzerinde yakın tarihin markaları da bulunmaktadır. Dolaplar yerleştirilirken bazı kapılar kapatılmış, bazı bölümlerde ise pencereler iptal edilmiştir. Tarihi ve estetik açıdan üç ana evreye ayrılan dolaplar dışında, yakın tarihlerde hazırlanmış basit ve nitelsiz dolaplarda yapı içersine doldurulmuştur.

¹³ Ahşap dolapların menteşesindeki bu ifade, menteşelerin hangi firmaya ait olduğunu göstermekte olup, yerinde aynen korunmuştur.

66.Özgün ebatlı mermer döşemelerin yapılması

67.Özgün ebatlı mermerlerin döşenmesi

68.Özgün mermer süpürelilik onarımı

69.Tesisat kanallarını gizlemek için yükseltilmiş döşeme uygulaması

Çoğu durumda tarihi dolapların üzerine bu tür ekler yerleştirilmiştir. Alt kat dolaplarının hemen tamamı niteliksizdir. Sadece Z05 numaralı mekânda yer alan bir demir dolap (kasa) zengin taş kısmıyla dikkat çekmektedir¹⁴. Muhtemelen XIX. Yüzyılın sonuna ait dolap başka bir yerden Hazine-i Evrak'a getirilmiştir. Yine alt katta Z11 numaralı mekânda bir demir kasa bulunmaktadır. Bu demir kasa/dolaplar Hazine-i Evrak'ta çeşitli açılardan önemli birçok evrakla birlikte gizli ya da maddi açıdan kıymetli malzemenin de saklandığını düşündürmektedir. Zemin katta bu ikisi dışında korunması gereken dolap yoktur. Yalnız Z07 ile Z04 numaralı bölümler arasındaki ahşap kapı artdeco kapı kolları ile bir dönem üslubu sergilemektedir. Kapının Z07'ye bakan kısmında bu yapı ile ilgili olmayan basit bir ahşap süsleme üst kısımda hala durmaktadır. Yapının tefrişi ile ilgili başka bir unsur günümüze ulaşmamıştır. (Bkz. Rölöve + Fotoğraflar

¹⁴ Çelik dolap ve kasa alman malı olup Carl Kaestner tarafından üretilmiştir.

Restorasyon Çalışmaları:

Yapının restorasyon çalışmalarına İst. Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü'nün yapmış olduğu bir ihale ile 02.08.2006 tarihinde başlanmış, onarım çalışmaları ihale keşif artışı nedeni ile Mayıs 2007 tarihinde tamamlanabilmiştir. İlgili idare başlangıçta proje müellifine mesleki kontrollük yaptırmak istememiş ancak uzun uğraşlardan ve konunun ciddiyeti de ısrarla vurgulandıktan sonra ve nihayet ise başladıktan 2 ay sonra müellif mimar olarak tüm yetki ve sorumluluk tarafımıza bırakılmıştır. Bu aşamadan itibaren farklı disiplinlerden (strüktür mühendisi, makine mühendisi, elektrik mühendisi, restoratör, konservatör, malzeme uzmanı yangın önlemleri uzmanı ve nihayet bezeme ekibi) konuyla ilgili uzman ve deneyimli bir ekip oluşturularak restorasyon çalışmalarının özenli ve duyarlı bir biçimde sürdürülmesi sağlanmıştır. Bunların sonucu ihaleyi yapan idare İst. Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü bir tarihi eser

70. Onarım sonrası üst kat

71. Onarım sonrası zemin kat

72. Onarım sonrası üst kat

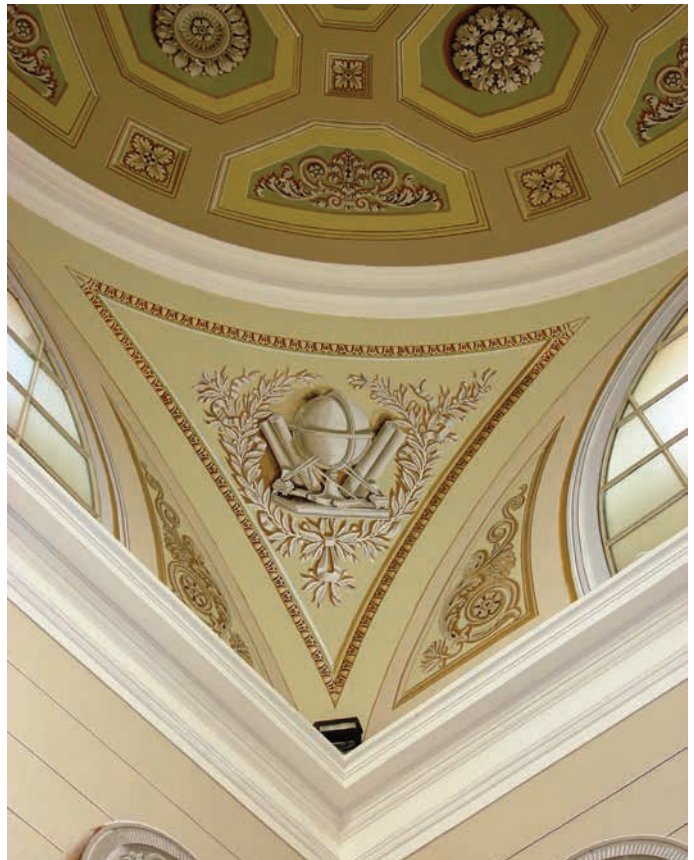
73. Onarım sonrası kubbe

restorasyonuna tümüyle yabancı olmasına rağmen, Hazine-i evrak restorasyonu ile 2008 yılında T.M.M.O.B. Mimarlar Odası XI. Ulusal Mimarlık Yarışması Koruma ve Restorasyon dalında dönemin en iyi restorasyon ödülünü almayı (beklide Kurumun geçmişinde ilk kez olmak üzere) başarabilmiştir.

Kuşkusuz bu başarılı sonucun alınmasında mimari mesleki kontrollüğü yürüten kişi / mimar olarak hem benim hem de katkıda bulunan diğer ekip arkadaşlarımla rolü olsa da bizlere bu olanağı sağlayan ve önümüzü açan ilgili idarenin de bu konudaki ilkeli ve cesaretlendirici tutumunu da takdir etmeden geçmemek gerekir diye düşünmekteyim.

Dış Cepheler:

Yapının önce tümüyle dış cephelerindeki portland çimentolu dökme mozaik sıvası raspa edilerek, yapının harman tuğlalı duvar dokusu ortaya çıkarılmıştır. Yeni yapılacak sıvanın (malzeme analizleri sonucu bulunan kireç harçlı horasan siva) yapıya daha iyi tutunabilmesi (aderans) için önce tuğla derzleri açılmış ve yapının tüm cephesi toz kirden arınması için düşük basınçlı suyla yıkanmıştır. Sökülen sıvaların yerine (KUDEB) raporları doğrultusundaki karışımla yeni kireçli siva yapılmıştır¹⁵. Yine bu

74. Onarım sonrası pandantif

¹⁵ Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Yapı Malzemeleri Raporu (19.12.2002 / 729-532)

75. Onarım sonrası duvar tabağı

76. Kıymetli belgelerin saklandığı, özel siparişle Almanya'da yaptırılan çelik kasa

aşamada eksik olan kat profilleri, pencere söve denizlikleri, harpuştalar ve su basman taşları küfeki taş malzeme ile tamamlanmış, iyi durumda, kullanabilir durumda olan kısımlarına hiçbir biçimde dokunulmamış, aynen yerinde bırakılmıştır. Yine cephelerde rölöve aşamasında saptadığımız korozyon hasarlı bölgelerde öncelikle korozyon hasarı giderildikten sonra metal kısımlar korozyon önleyici malzeme ile kaplanmıştır. Bu bağlamda statik danışmanların önerisi¹⁶ ile özellikle ana kubbenin kasağında çelik putrellerle iki sıralı bir çerçeve oluşturulmuş ve düşey elemanlarla bu çerçeve sistemi birbirine bağlanmıştır. Korozyon hasarlarına karşı bu çelik

77. Çelik kasadan ayrıntı

elemanlar sıcak daldırma galvaniz yapılmış ve yerlerine öyle konulmuştur. Restorasyon aşamasında yapının alüminyum olan tüm doğramaları sökülerek yerlerine eski fotoğraflarda görülen ahşap doğramalar takılmıştır. Yeni yapılan bu ahşap doğramalar uzun ömürlü olması açısından sert ağaç / kestaneden seçilmiş ve üzerleri nefes alan cilalar ile cilalanmıştır. Doğramalara günümüz ısı yalıtım değerlerine sahip, çift camlı ısı camları takılmıştır. Özellikle zemin kat demir parmaklıkları yerlerinden özenle sökülüp, onarıldıktan sonra antipas ve çift kat boya ile boyandıktan sonra tekrar yerlerine takılmıştır. Cephe kirliliği için sarı renk tercihi ile kapı ve demir parmaklıklar mat siyah yeşil tonda boyanmıştır.

Çatı örtüsü alaturka kiremit ile değiştirilmiş ve kiremit altına su ve ısı yalıtımı uygulanmıştır. Kubbedeki eski kurşun levhalar ömrünü tamamladığı için yeni kurşun levhalar ile değiştirilmiş, alt katmanlarında yer alan horasan sıva ve kurşun toprağı geleneksel yöntemlerle aynen yenilenmiştir. Okside olmuş alem de mekanik yöntemlerle temizlenerek, üzeri altın varak yapılmıştır.

Dış cephede giriş kısmında yer alan saçağın çürüyen ve mantarlaşan ahşap bağdadi çıta ve sıvası yenilenerek, üstleri de yeni kurşun levhalarla örtülmüştür. (Bkz. Restorasyon Fotoğrafları)

¹⁶ Statik Danışmanlar: Prof. Dr. Feridun Çılı, Yrd. Doç. Dr. Oğuz Cem Çelik, Öğr. Göv. Haluk Sesigür

78. Onarım sonrası çevre düzenleme

79. Onarım sonrası çevre düzenleme

80. Onarım sonrası arka cephe

81. Onarım sonrası yan cephe

Yapı İçindeki Onarım Çalışmaları:

Yapının içi doğal olarak bizi dışarıdan daha fazla uğraştırmıştır. Öncelikle yapının yakın yıllardaki onarım çalışmalarında yapılan ve özgün olmayan tüm portland çimentolu iç sıvaları raspa edilerek, yapıdan uzaklaştırılmıştır. Sıvalar raspa edildikten sonra önce strüktürdeki yapısal hasarlar (korozyon hasarları ve tavan tonozlarında görülen genişliği 1,5 – 2 cm, derinliği 5 – 15 cm arası olan) onarılmıştır. Korozyon hasarlarında kesit kaybı ve malzeme bozulması varsa eleman tümüyle değiştirilmiştir. Eğer ciddi hasar yok, yüzey korozyonu oluşmuşsa, yüzeyler mekanik yöntemlerle temizlendikten sonra, korozyon önleyici antipas ve

koruyucu boyalar sürülmüştür. Yapısal çatlaklar ise karbon fiber bantlarla¹⁷ güçlendirilerek üzerleri tekrar sıvanmıştır.

Demir döküm giriş basamakları ve kapılar tek tek mekanik yöntemlerle temizlendikten sonra ilk yapıldığı gündeki görünümüne kavuşturulmuş ve bezemeleri de açığa çıkarılmıştır. Bezemelerin üzerine altın varak yapma isteğimiz ne yazık ki ödenek bittiği için gerçekleştirilememiş ve eksik kalmıştır.

Yer döşemelerinde yıllar içerisinde çok değişken ebatlı ve değişik mermerler kullanılmış ve tam bir kargaşa/kaos, düzensizlik egemen iken 0,74 – 0,74 cm ebatlarında özgün marmara mermeri döşeme örnek alınarak tüm döşemeler

¹⁷ Karbon fiber bantlar çekme dayanım özelliği nedeni ile ve sıva altında kalacağı için statik danışmanlarca önerilmiş ve uygulanmıştır.

82. Onarım sonrası yan cephe

83. Onarım sonrası giriş cephesi

84. Onarım sonrası

yenilenmiştir. Süpürgeliklerde yine aynı mermerden yapılmıştır. Mermer döşeme üstüne özellikle okuma / araştırma salonu olarak düşünülen zemin kattaki tüm tesisat kanallarını (ısıtma, iletişim ve havalandırma) altına toplayan ve görsel çirkinlikleri tümüyle kapatan yükseltilmiş döşeme (doppelboden) uygulanmış ve üstüne ses kontrolü sağlayan modüler halı sistemi döşenmiştir.

Büyük ölçüde bezemesiz olan duvarlar analiz sonucu önerilen karışımla kireç harçlı horasan sıva ile yeniden sıvanmıştır. Bezemeli olan bölümler, özellikle üst kat ana kubbesi ve duvar süslemeleri özgün bölümlere hiçbir dokunmaksızın, benzer malzeme ve teknik ile tümüyle gözden geçirilerek onarılmıştır.

Yapı dışı ve içi tamamlandıktan sonra sıra dekoratif unsurlara geldiğinde, öncelikle şunu belirtmekte yarar var özgün olmayan, estetik hiçbir değer ifade etmeyen tüm dolap ve eşya yapı dışına çıkarılmıştır. Özellikle Fossati'nin tasarımı olarak bilinen tüm arşiv dolapları tek tek ele alınmış, özgün teknik ve malzeme ile onarılmıştır. Bu bağlamda gomalak cila¹⁸ ile cilalanan tüm dolaplar, kilit, menteşe ve tabelalarına varıncaya kadar ilk günkü görünümü ile yeniden kullanıma hazır hale getirilmeye çalışılmıştır. Dolapların onarımından sonra, araştırmacı ve okuyucuların kullanabileceği masa ve sandalyeler yapının genel mimarisi ile uyum sağlayacak biçim ve malzemeden seçilerek, dekorasyonda ortak bir dil aranmıştır. Bu arada binada yapı içi aydınlatma sisteminden de bahsetmek sanırım yararlı olacaktır. Müellif mimar olarak, uzman kişilerinde görüşü alınarak, genel aydınlatma (avize, aplik vb. gibi armatürlerle) yapılmış, masalarda ise noktasal ışık verecek rustik aydınlatma elemanları düşünülmüş ve önerilmiştir. Avize ve aplikler yapılmış ancak ne yazık ki masa üstü noktasal aydınlatma elemanları ihmal edilmiş ve idare tarafından gerçekleştirilmemiştir. Buda bize önemli bir eksik olarak göze çarpmaktadır. Yapının ısıtma, aydınlatma, havalandırma ve soğutma sistemleri de çağdaş biyolojik konfor koşullarını karşılayacak düzeyde önerilerek ve doğalgaz sistemi çalışan bir kazan dairesi yandaki

¹⁸ Gomalak cila / alkol içine eritilmiş gomalak ile yapılan cila, gomalak doğal olarak ağaçlarda oluşan bir tür reçinedir. Alkollü gomalak mobilyaya sürülünce, alkol uçarak kalan gomalak ahşaba cilalı bir görünüm verir.

binada kurulmuş, yapı bu binadan gelen borularla ısıtılıp, soğutulmaktadır. Yangın önlemleri için ise sulu sistemlerden kaçınılmış ve (argon gazı¹⁹ ile ortam oksijeni yok edilerek) önleme yoluna gidilmiştir.

Yapı içi ve dışı restorasyon çalışmaları tamamlandıktan sonra, çok bakımsız olan yapı çevresi ve peyzajı yeniden düzenlenerek, yapıya yakışır hale getirilmiştir.

Yaklaşık 150 yıllık bir yapı olan Hazine-i Evrak binası mimar Fossati tarafından bir arşiv binası olarak tasarlanmış ve uzun yıllarda öylece kullanılmıştır. 2006 yılında ulusal/uluslar arası araştırma ve okuma salonu olarak düzenlenmesi gündeme gelince, önce arşiv görevlilerince yapının konfor koşullarının bu işe uygun olmadığı ileri sürülerek, yeniden işlevlendirilmeye karşı çıkmıştır. Ancak restorasyondan bu yana geçen sürede yapı özellikle tarafımdan sık sık ziyaret edilerek çalışanlara ve ziyaretçilere yapı içindeki çalışma koşullarının yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Bu ziyaretlerin en sonuncusu da 11 Aralık 2010 tarihinde İst. Mimarlar Odasının ödüllü yapıları düzenlediği teknik gezi sırasında yapılmış ve aynı sorular arşiv görevli ve araştırmacılarına yöneltilmiştir. Alınan cevapların büyük ölçüde olumlu olması ve konfor koşullarının yeterli olduğunun ifade edilmesi 33 yıldır bu mesleğe gönül vermiş bir mimar / meslek adamı olarak beni fazlası ile mutlu etmekte ve ekip arkadaşlarımla birlikte harcanan onca emek ve çabanın boşa gitmediğini göstermektedir.

Kısacası bu restorasyonda hem mimar Fossati'nin tasarımı ve anılarına fazlası ile saygı gösterilmiş hem de yapının çağdaş kültür ve sanat hayatımızda yeniden işlevlendirilerek yer alması sağlanmıştır. Korumanın bence en önemli bir boyutu da bu değil midir, zaten...

Yapının Mimarı Gaspare Trajone Fossati:

7 Ekim 1809'da Güney İsviçre'nin konuşulan Ticino (Tessin) kantonunda, Morcote'de doğmuştur. İçlerinde pek çok mimar ve ressam bulunan bir ailenin çocuğudur. Yakınları gibi ressam olmak üzere Milano'daki Brera Akademisinde okumuş ve buradan 1827 yılında mezun olmuştur. Diploma projesi olarak hazırladığı "Bir Başkent İçin Arşiv Binası" konulu çalışması çok beğenilerek altın madalya ile ödüllendirilmiştir.

1832'de mimar ve dekoratör olarak Kuzey Rusya'da bulunan

Petrograd'a gitmiş, burada bazı özel saraylar, kiliseler ve evler yapmıştır. Rus Çarlığı daha önce yanan İstanbul'daki elçilik binasının yerine daha güzel ve daha gösterişli bir elçilik sarayı yaptırmak üzere 20 Mayıs 1837'de kendisini İstanbul'a göndermiş, kardeşi Giuseppe ile birlikte Beyoğlu'nda 1849'da yapımı ancak tamamlanabilen Neo-Rönesans üslubunda muhteşem bir elçilik sarayı inşa etmiştir. Aynı yıllarda İstanbul'da başka siparişler de alarak 1841 – 1843 yılları arasında Galata'da San Pietro Kilisesi'ni, 1846'da batılı tarzda eğitim yapmak üzere kurulan Darülfünun binasını, yine 1846'da Galata Sarayı'nın karşısında bir tiyatro binasını inşa etmiştir (Eyice 1996: 170-73). Yine 8 Kasım 1846 tarihli bir irade ile Bab-ı Ali civarında resmi devlet evrakının korunup saklanması için yaptırılacak Hazine-i Evrak binasının yapım işi de kendisine verilmiş (B.O.A. Mesâil-i Mühime: 658), binanın yapımının tamamlanmasından sonra iç düzenlemesi ile görevlendirilmiştir (12 Ekim 1848) (B.O.A. Mesâil-i Mühime: 658).

İstanbul'da üstlendiği en önemli iş ise Ayasofya'nın büyük ölçüde tamir edilmesi olmuştur. Zamanın padişahı Sultan Abdülmecit, Osmanlı Devleti'nin bütün inşaatlarını yapan ünlü Balyan Ailesi'ne bu işi vermemiş ve batılı bir mimarın yapmasını tercih etmiştir. Ayasofya'nın tamirinden başka aynı civarda Sultan Ahmed Çeşmesi karşısında bir kasır ve Ayasofya'nın esası Fatih dönemine ait medresesini XIX. Yüzyıl üslubunda yeniden inşa etmiştir. Ayasofya'daki çalışmaları 13 Temmuz 1849'da tamamlanmış, bu arada Ayasofya'nın iç ve dış görünüşleriyle çevresini gösteren bir albüm hazırlayıp Sultan Abdülmecid'in sağladığı ihvanla 1852'de Londra'da bastırıştır.

Ayasofya'nın önünde yeni bir darülfünun binası inşaatını sürdürürken, 1847'de Sadrazam Reşid Paşa için bir yalı, 1850'de Kamil Bey için bir ev, aynı yıl Hollanda Sefari için yeni bir bina ile Osmanlı Hariciye Nazırı için bir yalı inşa etmiştir. Ayrıca 1856'da Cağaloğlu'nda bugün de aynı maksatla kullanılan elçilik sarayı, Kırım savaşı yıllarında Maslak'ta bir takım askeri binalar, bir hastane, Eminönü'nde bir karakol, kardeşiyle Alay Köşkü bitişğinde Telgrafhane-i Amire binasını yapmıştır.

1858'de memleketine dönerek 1862'de Milano'ya yerleşmiş, 1869'da kardeşi ile İtalyan uyruğuna geçmiştir. Morcote'de Türkiye'den getirilmiş eşya ile döşenmiş evinde 5 Eylül 1883'de ölmüştür (Eyice 1996: 171-72).

¹⁹ Argon gazı (ile yangın önleme veya söndürme)

KAYNAKLAR

- Aktaş,N. (1985). *Osmanlı Dönemi Arşivçiliğimiz ve Tasnif Çalışmaları, Belgelerle Türk Tarih Dergisi, Sayı I, s.67 – 72.*
- Akyıldız,Ali. (1995). *Hazine-i Evrak'ın Kurulması ve İlk Tasnif Usulleri (1846-56), Hakkı Dursun Yıldız Armağanı, Ankara. Belgelerle Arşivcilik Tarihimiz (Osmanlı Dönemi) Cilt I – II, Ankara 2000*
- Can, Cengiz. (1993). *İstanbul'da XIX. Yüzyıl Batı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınlaşmamış Doktora Tezi, İstanbul.*
- Can, C. *Hazine-i Evrak, DBİA İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 4, s.37 – 38*
- Cezar, Mustafa.(1963). *Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler, İstanbul.*
- Çetin, A.(1988). *II. Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Devleti'nde Arşiv Çalışmaları, Vakıflar Dergisi, S.XX, s. 39 – 46.*
- Eyice, S. – M. İpşirli. *Bab-ı Âli, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt IV, s. 378 – 389*
- Eyice, E. Fossati, Gaspare Trajano, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt XII, s. 170 – 173*
- Gülersoy, Çelik – M. N. Haksan. (2001). *Bab-ı Âli, İstanbul.*
- Uzunçarşılı,İ.H.(1984). *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı, Ankara.*

BELGELER

- B.O.A. *Mesâil-i MühiMme,704.*
- B.O.A. *Mesâil-i Vala.*
- B.O.A. *Mad.,2775,824,hm.4.*
- B.O.A. *Meclis-i Vala 3772.*
- B.O.A. *Y.E.E. Kısım 30, Evrak 1294, Zarf 51,Karton 78.*
- B.O.A. *Mühime Defteri nr.168, hkm 306,308,309,311 nolu hkm.*
- B.O.A. *Mesâil-i Mühimme 699.*
- B.O.A. *Mesâil-i Mühime 658.*
- B.O.A. *Mesâil-i Mühimme nr.659.*
- B.O.A. *Mesâil-i Mühimme nr.704.*
- B.O.A. *A.DVN. MKL 63-A/3.*